

איך לקיים שיעור להיות טועה 2

להיות טועה 2: לשגות, להחזיק בדעה קדומה

שיעור זה עוסק בשתי הדרכים הנוספות של "להיות טועה". בדומה לשיעור הקודם, עדיף לתת דוגמאות ברורות של כל אחת מן הדרכים, מאשר לנסות להסביר את התהליכים ברמה פילוסופית. מספר דוגמאות מופיעות בכרטיס העבודה לתלמיד ואחרות מופיעות להלן.

שגיאה כוללת את מה שאנו חושבים שהיא כוללת: עובדות שגויות, שגיאות בזיהוי, פירושים שגויים, אי-הבנות, ודרכים שונות לתפוס דברים בצורה מוטעית.

השגיאות נעשות בדרך כלל בתום לב, אך לפעמים הן מכוונות. למשל, אדם עלול לטעות בתום לב בעובדה מסוימת, אך הוא גם יכול, בכוונה, לתת פירוש שגוי לדברי יריבו במטרה להוכיח נקודה מסוימת. לא תמיד קל לזהות שגיאות. למשל, תוכלו לזהות עובדה שגויה רק אם אתם יודעים במקרה את העובדה הנכונה. לא קל לגרום לאדם להודות בשגיאה. בכל מקרה רצוי להיות מסוגל לומר: "זאת פשוט שגיאה", או "אני חושב שזאת שגיאה".

שגיאות: כאן נכללות כל הדוגמאות לשגיאות או טעויות רגילות. "הנהג היפני נוהג בצד הימני של הכביש" (טעות בעובדות, כי ביפן נוהגים בצד שמאל). "זה כתב ידו של ג'ון" (טעות בזיהוי, כי זהו כתב ידו של פיטר). "אתם דורשים חופשות ארוכות יותר" (אי הבנה, אם האדם דרש פחות לחץ ועבודה בתקופת הלימודים). אין צורך לנסות להבחין בין הסוגים האלה — כולם דוגמאות שונות של **שגיאות**.

דעה קדומה כוללת את כל הרעיונות המקובעים שלא ניתן לשנותם על ידי טיעון, או על ידי ראיות — גם אם אלה הן ראיות חזקות.

דעה קדומה היא, לדוגמה, זו האומרת שיריבים הם טפשים או רמאים. תיתכן דעה קדומה על מצב של עימות בין "הם" ו"אנחנו" (ניגודיות מקובעת). **קלישאות והכללות** גם הן כלולות תחת כותרת זו. גם **אמונות דוקטרינריות** ו**דוגמות**. ייתכן, לעתים, שהתוכן של דעה קדומה מסוימת הוא בר תוקף, ומה ששגוי הוא השימוש בה כהוכחה בוויכוח. ככל שיש יותר ראיות נגד דעה קדומה מסוימת, השימוש בדעה זו שגוי יותר. בעצם, דעות קדומות הופכות כל ויכוח לחסר תועלת.

דעה קדומה: מתייחסת לכל הרעיונות הקבועים מראש שאינם תוצר של חשיבה. בפועל, קשה להבדיל בין דעה קדומה לבין רעיון שנראה כאילו הוא נובע מדעה קדומה, אך הוצגו להגנתו כמה טיעונים רעועים. במקרים כאלה אפשר עדיין לומר: "נראה לי שרעיון זה מבוסס על דעה קדומה מפני שהטיעונים אינם מספקים". דעות קדומות יכולות להיות חיוביות, אך הן בדרך כלל שליליות. למשל, קיימת דעה קדומה שכל השווייצרים הם מאוד יעילים. הנקודה החשובה כאן היא שתהא זו טעות להשתמש בדעה קדומה (בין אם היא חיובית או שלילית) שתקפותה אינה פתוחה לדיון. כל רעיון קבוע מראש, שאיננו מבוסס על ראיות או אינו פתוח לשינויים, הוא דוגמה לדעה קדומה. "קלודיה תרמה אם רק תהיה לה הזדמנות"; "לא ייתכן שחואן עשה זאת כי הוא תמיד ישר כל כך"; "זקנים לא יכולים להבין את הצעירים"; "מנהיגי איגודים מעוניינים רק לשמור על כוחם".

תרגול

(קראו את הסעיף תרגול המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

תרגיל 1.

התרגיל הראשון נערך במליאת הכיתה. כל נקודה בתורה נבחנת על ידי התלמידים כדי לזהות דוגמאות של שגיאה ושל דעה קדומה. לעתים קרובות מופיעים בדוגמה שני סוגי הטעויות, ואין כל רע אם אומרים זאת.

נקודות מוצעות:

- א. הרעיון שבניינים יפים חייבים תמיד להיות יקרים נראה כדעה קדומה.
- ב. זוהי עוד דעה קדומה המובילה לכך שנמנעים מלעשות דברים יפים.
- ג. דוגמה נוספת לדעה קדומה: האמונה הקבועה שסביבה יפה הופכת אנשים למאושרים. זה אמנם עשוי להיות נכון, אולם זוהי בכל זאת דעה קדומה.
- ד. דעה קדומה נגד בנייה בטון. גם זו שגיאה.
- ה. שגיאה פשוטה, שהרי אותם אנשים עובדים בתוך הבניין, אולם קיימים עוד אלפי עובדי אורח.
- ו. שגיאה, כי הציבור חייב להתחשב ביופי של הסביבה באותה מידה שהוא מתחשב בעלות.

תרגילים 2-4.

התרגיל לדיון נבחר מתוך התרגילים 2, 3 או 4. ישנן שלוש חלופות: הוויכוחים (בין צד א' וצד ב') יכולים להימשך זמן מה עד שהצופים מתבקשים להביע את דעתם לגבי השימוש בשגיאה ובדעה קדומה. לחלופין (ואולי עדיף בשיעור זה), המורה עוצר את הדיון וחוזר על נקודה מסוימת בפני הכיתה הדנה בשאלה — האם זו דוגמה לשגיאה או לדעה קדומה. החלופה השלישית היא שיטת ה"זמזום", שבה הצופים מסמנים, במהלך הדיון, כאשר הם חושבים שזיהו דוגמה לשגיאה או לדעה קדומה.

נקודות מוצעות:

תרגיל 2.

צד א'

- אנשים יימנעו מלעבוד קשה אם לא יקבלו על כך תמורה כספית.
- לא צריך לתגמל אנשים על כך שיש להם הרבה ילדים.
- כיצד קובעים כמה אדם צריך? לאנשים שונים יש צרכים שונים וטעמים שונים.
- לאדם הזקוק לכסף רב יותר יש לאפשר לעבוד יותר.

צד ב'

- אסור לאדם להוציא מהעולם יותר ממה שהוא צריך — כך לא יהיה בזבז.
- יש מקרים שבהם אנשים נזקקים אינם מסוגלים לעבוד, למשל בגלל בעיות בריאות.

תרגיל

1. האם בניינים צריכים להיות יפים אם שעלילהם להיות נוחים לשימוש? לפעמים טוענים שהבניינים חפים אינם כל כך נוחים לשימוש ושבניינים מנועים — נוחים יותר, בוויכוח בנושא זה תעלו תקיפות הבאות: חלקן מעידות על דעות קדומות וחלקן על שינאות — האם תוכלו למהימן?

א. בניינים יפים הם תמיד יקרים מאוד.

ב. לא ניתן לציג את כולם, מה שיפה בעיני אחד ייראה מנוער בעיני השני.

ג. אם אנשים יהיו מוקפים בנפים הם בודאי יהיו מאושרים יותר.

ד. בניינים מבטון אינם יכולים להיות יפים.

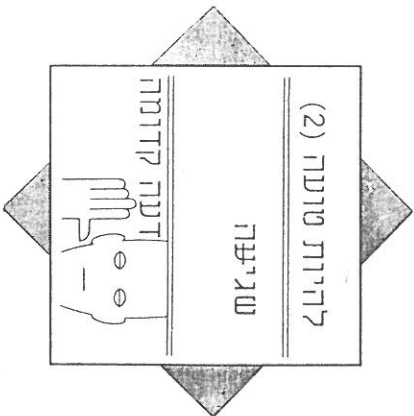
ה. מספר האנשים שעוברים בהון הבניין גדול ממספר האנשים שמסתכלים עליו מבחוץ.

ו. כשמשתמשים בכסף של אחרים, למשל בבניית בניין ציבורי, תעלות היא הדבר החשוב ביותר.

- 2. האם יש לקבוע את גובה משכורתו של אדם לפי כמות העבודה שהוא מבצע או לפי כמות הכסף שהוא צריך? למשל, האם אב לארבעה ילדים צריך לקבל משכורת זהה לזו שמקבל רווק? או, האם אדם שעובד קשה צריך לקבל משכורת נמוכה יותר מאדם עשיר שהוא בעל משפחה גדולה?
- 3. * יש אנשים שטוענים שהם פציפיסטים ושבים אופן לא ילחמו במלחמה או יהרגו אדם אחר. אנשים אחרים טוענים שלעיתים יש צורך חיובי לחגוג על ארצך מפני מתקופים, ושפציפיסטים יכולים להמשיך להיות פציפיסטים כל עוד יש אנשים אחרים שנלחמים.
- 4. א: טענות בעד קביעת משכורתו של אדם לפי כמות העבודה שהוא מבצע.
ב: טענות בעד קביעת משכורתו של אדם לפי צרכיו.
- 5. א: טענות בעד פציפיזם, הן כמדויגות כללית והן כפועל: טענות בעד מלחמת מגן מוצדקת.
ב: טענות בעד שידוך נגד שיטת הנבחרת תופשית.

4. * יש ארצות שבהן מסובל שההורים מארגנים את נישואי ילדיהם; הם מוציאים בן או בת זוג מתאימים מבחינת הרקע או המצב הכלכלי. אומרים שאם בני הזוג מתחילים את דרכם המשותפת מחדר האוהה מציאותית יותר של מוסד הנלשואים ומשנדלים להצלחת. בצורה כזו יש פחות אכזבות ויש פחות אנשים שאינם מתחנלים כלל.

2.9. פניית 16 ע"ה

שתי טענות רווחות — **הגזמה והשפטה** — נבדלו בשיעור הקודם. שתי הטענות הנתרות הן לשונות ולהחזיק בדעה קדומה.

שגיאה

- 1. לשנות בעבודות עצמן: מחקרים מוכרוו הארץ 800,000 ק"מ נמשפצים מרוחק הוא 400,000 ק"מ.
- 2. שגיאה בדיבור: זהו אינרס הנלב (נעצם זה אינרס מנאי).
- 3. פירוש שגוי לטענתו של הריב: אחת בעד עונש מוות (נשפצנעם אורה בעד תנאי מאסר נקשים יותר).

דעה קדומה

- דעה קדומה מתרחשת לכל רעיון מקובע, כמו:
 - קיבעון חשיבותי שהפד חשוי טפס ושכל מה שהוא אומר שגוי — כמו בפליטיקה.
 - קיבעון חשיבותי שיש רק דרך אחת לבחון את הדברים — חדרד שלד.
 - קיבעון חשיבותי של האמריקאים מאוד עשירים, של הצרפתים אומנים שום, שכל הנחמים באנגליה קיבעון חשיבותי שחייבת להיות חלוקה של "הים" ו"האנחה".
- דוגמה:** האם יש טעם לנסות ללמד אנשים לחשוב?
 - בוויכוח שערך בנושא זה תעלו תקיפות הבאות:
 - אנשים צריכים לעשות מה שאומרים להם. אם יתחילו לחשוב הם רק יעשו צרות. (דעה קדומה)
 - אנשים נולדים עם אינטליגנציה קבועה ושום דבר לא ישה זאת. (דעה קדומה)
 - אם לא למדת באוניברסיטה, אין ערך לחשיבה שלך. (דעה קדומה)
 - החשיבה דורשת רק כשיש בעיות קשות. (דעה קדומה)
 - ישעור חשיבה צריכים להיות מעניינים יותר. (שגיאה)
 - אנשים אינטליגנטיים תמיד מפטיינים בחשיבה. (שגיאה)

תרגיל 3.

צד א'

- פציפיזם יכול להצליח אם אנשים מוכנים למות ולסבול למען אמונותיהם.
- פציפיזם עשוי להיות אמנם לא מעשי אם כולם יהיו פציפיסטים, אך אין זה שולל את זכותם של אנשים מעטים להחזיק באמונות כאלה.
- אילו הפציפיזם באמת היה נפוץ בכל העולם, היו נפתרות כל בעיות המלחמה והתוקפנות בעולם.
- אדם לא צריך להפסיק לשאוף למטרה מסוימת רק בגלל שאיננה מעשית, שכן לעצם השאיפה יכולה להיות השפעה חיובית.

צד ב'

- אדם יכול להיות פציפיסט בעצמו, אך כיצד הוא יגן על משפחתו?
- פציפיזם מצליח כל עוד יש מספיק אנשים אחרים שמוכנים להילחם — זה כמו לא לעשות חיסון נגד אבעבועות כשכולם סביבך כבר חוסנו.
- מה עלינו לעשות כדי למנוע תוקפנות ומלחמות תוקפניות — האם שום צורה של הגנה עצמית איננה מוצדקת?
- חולשה עלולה לעודד תוקפנות במקום למנוע אותה.

תרגיל 4.

צד א'

- לא ייתכן שהורים ידעו מה ילדיהם באמת רוצים.
- אהבה היא אחד הדברים היפים ביותר בחיים, ונישואים באמצעות שידוך הורסים דבר יקר זה.
- למה שבן-אדם יצטרך להתאים את עצמו לאדם אחר במקום שישמח להיות עם אדם אחר?
- בחיים יש דברים חשובים יותר מאשר סידורים עסקיים.

צד ב'

- לצעירים אין בכלל ניסיון והם מתחננים מתוך דיבוק ומתחרטים על כך די מהר.
- ניתן ללמוד לאהוב את בן זוגך המיועד במקום להשתעמם עם בן זוג אהוב.
- מטרת הנישואין היא משפחה ויציבות — אהבה ניתן, אולי, למצוא מחוץ לנישואין.
- לשדכנים יש בדרך כלל ניסיון עשיר בתחום הטבע האנושי.